

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Kilit-Anahtar-Kapı* Romanlarında Yüce Birey Arketipi Olarak Küpeli Hafız ve Sarı Hoca

Ahmet Faruk GÜLER*

ÖZ

Tarihi romanlarda yazar, milletin içerisine düştüğü zor ve bir o kadar da kötü durumdan çıkış sürecini, kahramanın dünyasından okuyucularına aktarmaktadır. Kahramanın roman dünyasına girişiyle birlikte mensubu bulunduğu milletin bütün öz değerlerini benliğinde topladığını görürüz. Yazar, milletin içerisinde bulunduğu zorlukları kahramanın dünyasında, gerek sembolik gerekse gerçekleri yeniden kurgulayarak ortaya koyar. Böylece kahraman kendi çilesini değil kendi benliğinde mensubu bulunduğu milletin çilesini de çekecek ve kurtuluş için çaba gösterecektir. İşte bu noktada kahramana yol gösterici olarak, bütün bir milletin değerleriyle donanmış 'Yüce Birey' eserin dünyasında bilge bir kişilik olarak ortaya çıkacak ve kahramanın gelişim ve değişim sürecine doğrudan etki edecektir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Kilit-Anahtar-Kapı* üçlemesinde Küpeli Hafız ve Sarı Hoca'nın şahsında milletin geçmişinden getirdiği değerleri görünür kıldığını görmekteyiz. Milletin bilinçaltında yatan gerçeklerinin Jung'un Arketipsel Sembolizmin bir unsuru olan 'Yüce Birey Arketipi'nden hareketle eserin dünyasında çözümlendiği takdirde taşıdığı değerler ve kahramanın gelişim sürecine olan etkileri bu çalışmada açık bir şekilde gözler önüne serilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Necati Sepetçioğlu, Arketip, Yüce Birey, kolektif bilinçdışı, Sarı Hoca, Küpeli Hafız.

ABSTRACT

Küpeli Hafız and Sarı Hoca as the Archetypes of Greatness in Mustafa Necati Sepetçioğlu's Novels, *Kilit-Anahtar-Kapı*

In historical novels, the author tells the recovery of the nation from a very hard and bad situation using the hero as a symbol of nation. We can see that as soon as the hero starts his life in the novel, he collects

* 75.Yıl Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni / Elazığ, e-posta: ahmetfarukguler@gmail.com

and combines all the values of his nation and the author points out the hard times of the nation in the world of the hero both in a symbolic way and in a realistic way reconstructing the current facts and by this way hero not only cares about his own suffering but also shares his nation's suffering and struggles for salvation. At this point as guide for hero great individuals provided with all of a nation's values appears in the novel and affects the development and changes in hero's character directly.

In Mustafa Necati Sepetçioğlu's *Kilit, Anahtar, Kapı* triplet, with the presence of the characters Küpeli Hafız and Sarı Hoca, the values of the nation which dates back to past times appears. If the facts in the subconsciousness of the nation are analyzed using the great individual archetype which is one the component of Jung's Archetypical Symbolism, its values and the effects to the hero's development period can be seen easily.

Key Words: Mustafa Necati Sepetçioğlu, archetype, great individual, collective unconscious, Sarı Hoca, Küpeli Hafız.

Giriş

Psikoloji alanında ortaya konulan yeni düşünceler, günümüzde edebi metinleri inceleme noktasında farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Freud'un geliştirdiği psikanalitik yöntem ve akabinde Jung'un geliştirdiği arketipal yöntem bunlar arasında yer almaktadır. Jung'a göre insan ruhu iki bölümden oluşmaktadır, bunlar bilinç ve bilinçdışıdır. Bilinçdışını ise kendi içerisinde yine ikiye ayırmakta ve kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı adını vermektedir. Kişisel bilinçdışı tüm insanlarda farklılık arz ederken, kolektif bilinçdışı ise "ruhsal yapının, insanları 'ortak bir ruhsal temelde' birleştiren doğal kökeni" (Gökeri 1979: 8) olarak ifade edilmektedir.

Kısaca, insanlığın en eski müşterek düşünce ve ruh kalıplarına Jung, arketip adını vermektedir. Ruhsal yapının en bilinmeyen ve karanlık bölümüne ait oldukları için arketiplerin somut bir varlığı yoktur. Onları ancak bilinçte meydana getirdikleri etkilerden tanıyabilmekteyiz. "Arketipi algılanabilir kılarak anlamını ve işlevini bir ölçüde yansıtan bilinçteki belirli biçimine Jung "arketipsel imge" (archetypal image/primordial image), bir başka deyişle de "simge"(symbol) der" (Gökeri 1979: 13). Bu semboller eserin dünyasında yer alan şahıs kadrosu yahut birtakım sembolik ifadelerle somutlaşmaktadır.

Birbirinden çok uzakta yaşayan ve aralarında herhangi bir ilişki, bağ vb unsurlar bulunmayan farklı toplulukların sosyal ve edebi hayatlarında benzer öğelerin yer alması Jung'un dikkatini çekmiş ve yaptığı araştırmalarla bunu kuramlaştırmıştır. Bu ortak unsurların büyük bir çoğunluğu doğuştan

önce var olan eğilimleri belirtmektedirler. Jung, yukarıda bahsettiğimiz benzerliklere dikkat çekmek suretiyle bu benzerliklere arketip adını vermiştir. “Arketipler, tüm insanlığa mal olmaları sebebiyle evrensel olanı kişiselle, geneli özelle kaynaştırıp, kişiye has bir görünümde ortaya çıkarlar” (Stevens 1999: 50).

Bir milletin milli ve manevi değerlerini eserin dünyasında bir veya birden fazla karakterin şahsında görmek mümkündür. İşte bu noktada Yüce Birey arketipi karşımıza çıkmaktadır. Bu tarz bir incelemeye tabii tutulan edebi eserde kalıplaşmış simgeler aramaktan ziyade eserin kendi bütünlüğü içerisinde simge değeri kazanmış unsurları bulup çıkarmak ve onları tahlile tabii tutmak doğru ve yerinde olacaktır. Yazarın oluşturacağı bu kişisel simgelerin temelinde evrensel arketipler bulunmaktadır. “Arketipçi eleştiri okulunun açısından edebiyat, arketip olan kişilerin, durumların, simgelerin ifadesidir, ve eleştirici, yazarın farkında olmadan kullandığı bu mitos dilini çözmek ve eseri daha anlaşılır bir tarzda açıklamakla görevlidir” (Moran 1988:190).

Yüce Birey/Ana veya Yaşlı Bilge olarak da nitelendirilen bu arketip daha çok toplumların binlerce yılda oluşturdukları genel geçer doğruların eser içerisinde bir karakter üzerinde yansımından öte bir şey değildir. “Jung, yaşlı bilgeyi anlatımın arketipi olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu arketip başka kılıklara bürünmüş olarak da görüldüğünden –örneğin bir kral, bir kahraman, bir doktor ya da bir kurtarıcı olarak– ‘anlatım’ sözcüğünü en geniş anlamda almak gerekir” (Fordham 2001: 74).

Kahramanın eser boyunca serüveni içerisinde ona yol gösterici olan, doğru yolda ilerlemesi için ona nasihat eden, içerisinde bulunduğu topluluğa yön gösteren bir milletin sözcüsü olarak Yüce Birey yer alır. “Bu yaşlı adam, dünyamız gibi iki milyon yıl boyunca insan yaşamını tüm acıları ve nesnelereyle yaşamış, varoluşun ana imgelerini kendinde biriktirmiş ve evrensel deneyimi adına insan ruhunda bireysel bir durum oluşturan imgeleri yetkili kılmıştır” (Jung 2001: 244). Eserin dünyasında –özellikle tarihi konu alan metinlerde– o milletin kendi öyküsünü tarihsellik bağlamında toplamış bir karakterin şahsında Yüce Birey vücut bulmuştur.

“Edebiyatta yer alan arketipleri ölü alegoriler sanmamalıdır, bunlar insan yaşantısının çok eski temel formlarıdır ve bunun içindir ki bizde derin tepkiler uyandırır. Yine bundan ötürüdür ki arketipleri kullanan sanatçı kendi kişisel yaşantılarını aşarak evrensele dokunmuş ve kişisel sesinden daha güçlü bir sesle okura selenmiş olur” (Moran 1988: 193). Buradan hareketle, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun tarihi konu alan *Kilit-Anahtar-Kapı* adlı romanlarında yer alan Sarı Hoca ve Küpeli Hafız, Yüce Birey arketipi bağlamında incelendiği takdirde, eserin iç dünyasındaki Türk milletine ait

milli değerleri temsil etmeleri bakımından kahramana yol gösterici ve kahramanın bireysel gelişim sürecine etkilerini daha açık bir şekilde görmek mümkün olacaktır.

Sarı Hoca

Üçlemenin ilk kitabı olan Kilit'in başlangıcında Alpaslan'ı küçük yaşta Sarı Hocadan ders alırken görmekteyiz. Bilge Kağan'ın "ben Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağan" ifadesiyle başlayan eserde ilk cümleyle birlikte Orhun abidelerine gönderme yapılır. Türk milletinin yazılı ilk metni olması ve geçmişten bugüne seslenen edasıyla Bilge Kağan, Alpaslan'ın eğitiminde önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Çünkü Alpaslan, akranlarının çeşitli oyunlarla vakit geçirdiği dönemde dahi onlardan farklı bir düşünüş ve duruşuyla ayrılmaktadır. Türk milletinin geleceğini belirleyecek, kaderini etkileyecek bir özelliğe sahip olduğu doğum sonrası Türk milletinin kaderinin değişmesinden dahi fark edilebilmektedir. Nitekim: "Sarı Hoca farkında olmadan çocuğun doğduğu günü hatırladı: Ali Tekinlilere yenildikleri yıld. Harezmin öte yanından durmadan Türkmen geliyor, Harezmin bu yanında Ali Tekinliler olsun, Karahanlılar olsun, Gazneliler olsun Türkmenleri töretmek istemiyorlardı. Bu çocuk doğunca iş değişmişti. Ali Tekin'i yenmişlerdi; Karahanlılar susar olmuştu, Gazne çekiniyordu" (Sepetçioğlu 1988: 8).

Alpaslan'ın gelişim sürecinde Sarı Hoca akıllı, bilgiyi, düşünceyi temsil ederken; Sav-Tekin ise gücü, kuvveti temsil etmektedir. Manevi boyutunu Sarı Hoca tamamlarken, maddi boyutu ise Sav-Tekin tamamlamaktadır. Nitekim eserin dünyasında: "Alpaslan, bu iki koca adama bakıyordu. Sav-Tekin'i seviyordu. Cirit atmasını, yay germesini, ata binmesini Sav-Tekin öğretmişti. Ava götürürdü, at üstünde oyunlar öğretirdi. Sav-Tekin Alpaslan için uçsuz bucaksız bir ovaydı; dağdı, tepeydi, ormandı, suyu serin derelerdi.

Alpaslan, Sarı Hocayı da seviyordu. Sarı Hoca Alpaslan için hep bir çadır içiydi, ama onsuz, daracık, karanlık, bunaltıcı bir çadır, içinde Sarı Hoca olunca, hele de konuşunca bir büyürdü, bir genişlerdi, bir yükselirdi ki Alpaslan da şaşardı; Sav-Tekin amcasının kırlarından başka büyük olduğunu, başka güzel güzelleştiğini hissedirdi" (Sepetçioğlu 1988: 13-14).

Eserin dünyasında Sarı Hoca akıllı, bilgiyi temsil ederken bu akıl, bilgi, duyuş ve düşünüş binlerce yıllık Türk geleneği içerisinde süzülen tecrübelerin vücuda gelmiş halinden başka bir şey değildir. O, bütün Türk milletinin akıllı ve bütün Türk milletinin kalbidir. Bu özellikler Sarı Hoca vasıtasıyla Alpaslan'a aktarılacak ve Alpaslan da bu akıl ve bilgi sayesinde mensubu olduğu milleti yarınlara taşıyacaktır. "Kahraman, hepimizin içinde saklı duran, yalnızca bilinmeyi ve yaşama katılmayı bekleyen tanrısal yaratıcı ve kurtarıcı imgenin simgesidir" (Campbell 2000: 50). Eserde kurtarıcı olan Alpaslan,

ona nasihat edip doğruyu bulmasını sağlayan Türk milletinin sesi ise Sarı Hocadır. Sarı Hoca için "Sav-Tekin; Sav-Tekin, sen bu Sarı Hocanı büsbütün boş belleme. Şamanlardan el almıştır; gizliyi de saklıyı da, görüneni de görünmeyi de hemi bilir hemi görür bu Sarı Hoca" (Sepetçioğlu 1988: 63).

Müslüman bir alperen tipi çizen Sarı Hoca için "Şamanlardan el almıştır" ifadesi de oldukça dikkat çekicidir. Türk tarihinin dini değerler açısından İslamiyet'ten önceki dönemlerine atıfta bulunan bu ifade ile Sarı Hocanın Türk tarihinin tamamını şahsında topladığı anlatıcı tarafından ifade edilmiştir. Eserin bir başka yerinde ise : "Bin yaşında bir Şaman gibi nefes alıyor, bin yıl ötesini gören bir Kam'ın yahut da Baks'ının gözleriyle bakıyor, bilinmeyi söyleyen bir sihirbaz gibi karanlıklaşıyordu" (Sepetçioğlu 1988: 76) diyerek onun şahsında geçmiş ve geleceğin vücut bulduğu anlatıcı tarafından bir kez daha ifade edilmektedir.

İçinde bulunduğu toplumun sonsuz güvenini kazanmış bir kişi olan Sarı Hoca, milletinin zor duruma düştüğü durumlarda Yüce Birey arketipine bağlı olarak görüşlerini belirtir. Nitekim Selçukluların baskın yedikten sonra meşveret için bir araya geldiklerinde kendilerine çıkış yolları ararken Sarı Hoca devreye girer ve onlara yol gösterici olur:

"Laf, laf, laf dedik; artık laftan başka bir şey bilmez bu Selçuklu dedik. Biz bu lafla bu ardi arkası gelmez konuşmalarla Nemek'de daha çok kalırsız dedik. Bu Nemek, Selçukluya mezar olur, burada yurt yuva kurulmaz daha arkamızdan gelen var bizi sıkıştırıp öte atar, baskın vurur dedik. Öte atılan, sıkıştırılan Kınık boyu böyle böyle erir, erir ki hem de ne erir, ünümüz tünümüz kalmaz, nice Türk boylarından beter oluruz. Halbuki Selçuklu konuşmamalı, iş yapmalı; öyle her önüne gelenin sürüp alacağı yerleri değil dünya yıkılsa bile altında kalmayacak, el vurulup alınmayacak yerleri yurt edinmeli dedik" (...). "Horasan kaynakıyor, Kuhistan kaynakıyor; Ceyhunun o yanı da bu yanı da kaynakıyor. Kaynar suda kalan haşlanır bunu böyle bellemeli. Bir de sözüm şu demeğe gelir ki Horasan da, Kuhistan da, Ceyhunun her iki yanı da Türk boyları için ekile sürüle yorulmuş; dölsüz toprak olmuş, aç toprak olmuş bize sökülmemiş çayır lazım biz sökmeliyiz, çayırın altındaki toprağı ilkin biz çıkarmalıyız ki, gün ışığına bizden başkasını yabancı bilsin..." (Sepetçioğlu 1988: 75).

Sarı Hoca adeta bir Dede Korkut olmakta ve Yüce Birey arketipinin erdemli ihtiyar görünümünde belirlemektedir. Onun şahsında Türk toplumunun ve uygarlığının kendine has özellikleriyle yarattığı İç Benlik arketipini de izlemekteyizdir.

Alpaslan'ın, kendi gelişim süreci içerisinde Yüce Birey'e ihtiyacı vardır. Kahraman olabilmesi için J. Campbell'in "Kahramanın Sonsuz Yolculuğu" adlı eserinde ifade ettiği "ayrılma-erginlenme-dönüş" sürecinde birtakım

aşamalardan geçmek zorundadır. Bu aşamalardan geçerken özellikle erginlenme aşamasında Sarı Hoca ona yardımcı olmaktadır: “kendi yetenekleri ve yüceliğiyle bilinç ve bilinçdışı arasında bağ kurabilen üstün bir kişidir Yüce Birey. Bilinçdışını algılayıp kontrolü altına alabilecek ve yansıtabilecek güce sahiptir. Birey de, bireyleşim sürecinde, İç Benliğin izdüşümü olduğu için, erdemine ve yardımına gereksinme duyarak Yüce Birey’e döndüğünde, onun sayesinde ‘öbür belde’ ile ilinti kurar. Bir başka deyişle kendi iç dünyasını tanımaya başlar” (Gökeri 1979: 77-78). Sarı Hocanın ölümünden sonra Alpaslan onu çok arayacaktır. Çünkü o, Alpaslan’ın bireyleşim sürecinde birbir etkili olan bir şahsiyettir ve Alpaslan bu süreci tamamladığında eserin dünyasından Sarı Hoca çekilecektir.

Sarı Hoca ölürken Alpaslan’a hedefi gösterir: “Bir tek şey istedim Alpaslan’ım; Sarı Hocanın bir tek dileği oldu ömründe. Senin, Selçukluyu denize ulaştırdığını görmek.. Selçukluya bin yıl, on bin yıl kalacağı bir yurt verdiğini görmek. Ama görmüş gibiyim, gözlerim o yurdu görüyor, şimdi sen gülersin Sarı Hoca sayıklıyor, son nefesinde ne dediğini bilmiyor dersin. Ölüm gözlerine çökünce her şeyi görebiliyorsun derse Sarı Hoca, görebiliyorsun demektir. Gözlerimin önünde Selçuklular, Selçuklular... mahşere kadar Alpaslanım.. deniz kıyısında... denizlerin ötesinde gökyüzünde bile var...” (Sepetçioğlu 1988: 190). Sarı Hocanın Alpaslan’a gösterdiği bu hedef, Türk milleti için kalıcı bir vatandır.

Küpelî Hafız

Yazar, *Anahtar* adlı romana Alpaslan’ın ölümüyle başlar. Alpaslan yerine Melikşah’ı bırakırken; Sarı Hoca ise geriye Küpelî Hafızı bırakmıştır. Sarı Hoca, Küpelî Hafız ile Yesi’de birlikte öğrencilik yapmış, aynı eğitimden geçmiş iki samimi dostturlar ve Türklerin yeni bir vatan yolunda yaptıkları savaşlarda bilek gücünün elde ettiği beldeleri onlara vatan yapacak iki önemli simadır.

Küpelî Hafız artık Melikşah’ın yanındadır. Sarı Hocadan devraldığı görevi bu kez o devam ettirecek, eserin dünyasında Yüce Birey’in sözcüsü olacaktır. Sav-Tekin’in bu noktadaki düşünceleri de aynı noktadadır. “‘Sarı Hocadan farkı yok bu Küpelî Hafızın’ diye düşündü Sav-Tekin... ‘Sarı Hocadan da üstün bile’ diye düşünenecekti... Cesaret edemedi” (Sepetçioğlu 1999: 9).

Nitekim artık yeni bir savaş başlamak üzeredir. Bu savaş cepheden ziyade, Anadolu’nun Türkleştirilmesi mücadelesidir ki kalıcı olmanın yegâne unsurudur. Melikşah, : “Biz artık Şah Melik’in baskınında dağılıveren Kınık Boyu değiliz; Dandanakan’da Gazneliyi esip yok eden Selçuklu da değiliz, dahası, geçen yıl Malazgirt’te Bizansı çökerten, Alpaslan Sultanın milleti de değiliz.

Nereden geldiğimizi biliyoruz, nereye gideceğimizi de biliyoruz ama nerede duracağız? Bu bir! Ülkemizde kaç dil konuşulur, biliyor muyuz? Kaç dilde dua edilir, kaç türlü kan kendi icabında kabarıp durur hesapladık mı?" (Sepetçioğlu 1999: 14) demektedir. Bu yepyeni bir savaşın habercisidir ve artık asıl önemli olan budur .

Alpaslan'ın ölümüyle birlikte bir boşluğa düşen beyleri Melikşah'ın etrafında çekip düzenlemek Küpeli Hafız'a kalmıştır. Lakin artık karşılarında Hasan Sabbah gibi bir bela ve Nizamül Mülk gibi bir tehdit unsuru yer almaktadır. Küpeli Hafız, eski Şamanlar gibi sadece dinî, yol gösterici, ufuk açıcı bir önder de değildir. O da tıpkı Şamanlar gibi yeri geldiğinde iyileştirici özelliklere sahip olan bir insandır. Sav-Tekin'in rahatsızlanmasından sonra ona ilaç yapacak ve iyileşmesi için gerekli önlemleri alacaktır. "Küpeli Hafız'ın el ayası Sav-Tekin'in alnında, parmakları şakak üstleriyle saç diplerinde hafif, pamuğumsu kıpırtılarla oynuyordu. İki yan şakak damarlarında ve saç diplerinde Küpeli Hafız'ın parmakları sanki Sav-Tekin'in hastalığını arıyordu; bulmuştu da hastalığın üstüne üstüne vuruyordu" (Sepetçioğlu 1999: 43).

Ancak Küpeli Hafız, Hasan Sabbah ve onun gibi düşünenler tarafından tehlike olarak görüldüğünden bıçaklanarak yaralanır. Bu yara ölümcül bir yaradır. Fakat Küpeli Hafız'ın ölümü ile bu süreç sonlanmayacak başka Küpeli Hafızlar, Sarı Hocalar tarafından devam ettirilecektir. Nitekim Küpeli Hafız ölüm anlarında oğlu İltutmuş'a vasiyetini yazdırırken şöyle der: "Yaz oğul, Bismillahirrahmanirrahim.. Şöyle ki: adını ne dersiniz deyiniz, gençlerden ve illaki bekar uşaklardan bir dernek kurula; başlarında illa Aslan Babadan genç bir pir buluna ve onun seçeceği kimseler Kutlanmış oğlu Süleyman Beyin alacağı yerlere gönderilip tekkelerini yahut zaviyelerini yahut misafirhanelerini ki her neyse kuralar" (Sepetçioğlu 1999: 104). Küpeli Hafız'ın bu sözlerinde o ana kadar yapılan tüm savaşların neticelerinin kalıcı olması için gereken hususlar olduğunu oğlu İltutmuş daha iyi fark eder. Kendisinin de içinde bulunduğu bu hareketin devamı için oğluna 'el verir' ve ölüme doğru son yolculuğuna çıkar.

Sonuç

Mustafa Necati Sepetçioğlu'unun *Kilit-Kapı-Anahtar* adlı romanlarında yaptığımız bu çözümlemede kolektif bilinçdışına ait unsurların Sarı Hoca ve Küpeli Hafız'ın şahsında sembolik bir anlatımla sergilendiğini görmekteyiz. Arketipsel sembolizmin unsurlarından birisi olan Yüce Birey arketipinin bilinmez sesi, milletin sözcüsü konumunda olduğunu görmekteyiz. Kahramanın gelişim ve değişim sürecine birebir katkıda bulunan bu iki şahıs eser boyunca Selçukluların içine düştükleri zor durumlarda onlara yol göstermiş, olayların akışını değiştiren kararların alınmasında etkin rol oynamışlardır.

Böylece kendisine yeni bir yurt arayan Türk insanı vatanını bulmakla beraber devlet mantığını da ortaya koyarak bin yıl, on bin yıl hüküm süreceği bir coğrafyanın hâkimi olmuştur.

Saçlı Hoca, Sarı Hoca ve Küpeli Hafız'ın Yesi'de başlayan serüvenleri, Türk devletinin kurulması ve Anadolu'nun vatanlaştırılması sürecinde üzerlerine düşen vazifelerini yerine getirmiş olarak görevlerini tamamlamışlardır. Bu uzun, yorucu ve güçlüklü dolu süreç içerisinde özellikle Sarı Hoca ve Küpeli Hafız benzer diğer karakterlerden farklı olarak devletin üst düzey beyle-riyle birlikte hareket etme ve onlara akıl, duygu ve düşünce bağlamında yön vermeleri açısından öne çıkmış iki karakterdir. Şahsi vasıflarından ziyade milletin ortak aklının, duyuş ve düşüncelerinin sembolik bir ifadesi olan bu iki karakter ve eserdeki diğer karakterler arketipsel sembolizm yöntemiyle incelendiği takdirde eserin içerisinde yer alan Türk milletinin binlerce yıllık tarihinden gelen gizli ses açık bir şekilde ortaya çıkarılabilecektir.

Kaynaklar

- Campbell, Joseph (2000), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (çev. Sabri Gürses), İstanbul, Kabalcı Yay.
- Fordham, Frieda (2001), *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, (çev. Aslan Yalçın), İstanbul, Say Yay.
- Gökeri, A.İ. (1979), *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak Bazı Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*, Ankara Üniversitesi DTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Jung, Carl Gustav (2001), *İnsan Ruhuna Yöneliş*, (çev. Engin Büyükin), İstanbul, Say Yay.
- Jung, Carl Gustav (2003), *Dört Arketip*, (çev. M. Bilgin Saydam), İstanbul, Metis Yay.
- Moran, Berna (1988), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul, Cem Yay.
- Özcan Tarık (2003), "Osmancık Romanının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözüm- lenmesi", *Bilig*, S.26, s.103-115.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1988), *Kilit*, İstanbul, İrfan Yay.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1999), *Anahtar*, İstanbul, İrfan Yay.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1989), *Kapı*, İstanbul, İrfan Yay.
- Stevens, Anthony (1999), *Jung*, (çev. Ayda Çayır), İstanbul, Kaknüs Yay.